

# LUDAS MATYI

## Az első magyar színesfilm bemutatója

Hétfőn este a Városi Színházban rendezett díszelőadáson bemutatták a magyar kulturális alkotómunka új büszkeségét, az első magyar színes filmet: a Ludas Matyit.

A váznon Fazekas Mihály csaknem másfélszáz éves híres művének bevezető sorai:

„Hajdan ütlegekkel magyarázták a mi atyáink,  
 Hogy mi az alsó rend törvénye? Kinél az igazság? —  
 Aki erősebb volt, ugyanaz kényére bitangolt —  
 A lepöcskelt nép dühös indulatja kanóccal  
 Adta jelét olykor bosszújának, de orozslán  
 Szíve kevésnek volt, hogy mint Matyi visszapöcsözze,  
 Ami goromba csapást vett a zaboláltan erőből.”

Megkezdődik a film és élénk terül az alföldi magyar táj apró zsellérviskóival s bennük a „lepöcskelt nép”, a megnyomorított, megalázott, de már fejét és öklét emelgető jobbágyság.

Ludas Matyi kora a XIX. század eleje. Az Európa népeit elnyomó hatalmak új forradalomtól rettegő, minden népi megmozdulást és minden szabad gondolatot könyörtelenül eltipró blokkja, a „Szent Szövetség” az úr. Magyarországon alig 20 éve született le a hóhér bárdja Martinovics és összeesküvő társai nyakára és a reformkorok szűz szőlőjén még el sem kezdődött, csak irodalmi előhírnökei hallatják hangjukat. De sem Ferenc császár, sem Döbrögi és feudális nagybirtokos társainak hajdúi nem elég erősek ahhoz, hogy „meg nem történté” tegyék — a francia forradalmat.

A magyar nép „dühös indulatja” nem egyszer kanócot ragadott, nem egyszer égtek úri kastélyok Magyarországon, nem egyszer megköstölték a Döbrögik — mintegy előlegképpen — parasztjaik öklét.

Ludas Matyi és Döbrögi harcában híven fejeződik ki

### ez a forradalommal terhes kor

Döbrögi a korlátozott, zsarnoki feudális magyar „kiskirályok” tipikus képviselője. Ő az az úr, „ki magáról azt tartotta, hogy ott neki a felség se parancsol; Amit akart, a volt törvény s tetszése igazság”. Irgalmatlanul nyúzza a jobbágyait, de az ő jármát nyögi a fejlődésében gátolt, visszamaradt polgár is.

Ez a feudális előjogait konokul védő, önkényeskedő nagybirtokosság lesz néhány évtized múlva, 1848–49-ben a szabadságharc, a nemzeti függetlenség árulója — Ludas Mátyás és sok tízezer társa pedig az a fegyverre kelt nép, amely a nemzet függetlenségét kívívni, egyszersmind a gyűlölt feudalizmust megdönteni sereglett a szabadságharc zászlói alá.

Nem véletlen s nem is holmi írói szeszélyesség, hogy a feudalizmus elleni forradalomnak egy lázadó zsellérgyerek (de nem is egy) az irodalmi hírnöke. Nála a kapitalizmus fejlődéséért a jobbágyparasztság fejeztette leghevesebben középkori börtönök ajtaját. Ludas Matyi — Dózsa György unokája. Ludas Matyi — Tiborc öntudatosabb testvére, annak a parasztságnak a képviselője, amely szenvedélyesen, izzón és kérelmetlenül gyűlöli az urakat.

Az sem tartozik a véletlenek közé, hogy az első „rémhír”, amelyet a „tekinetes karok és rendek” Pozsonyban a pesti forradalmról hallottak, így hangzott: *Petőfi Sándor Rákson tanú az 40.000 parasztfelkelő élén.* De még többet mond Petőfi válasza: „*Ami a hírt illeti, az alaptalan hír volt, de ha nem tették volna a t. c. Urak azt, amit tettek* (Ha tehát ijedtükben nem törölték volna el az úrbért A szerk.), *biztosíthatom őket Petőfi Sándor nevében, hogy ezen alaptalan hírek nemsokára alapja és kalapja lett volna, azaz igaz lett volna tetőtől-talpig, csak azzal a kis különbséggel talán, hogy nem 40, hanem 80, vagy még több ezer ember jelent volna meg Rákson.*”

A parasztság felszabadulása 1848–49-ben félbemaradt. A felszabadító Vörös Hadereg, a magyar munkásosztály ereje, a kommunista vezetés kellett ahhoz, hogy eldőljön

### a parasztság

sokévszázados „pere” is,

hogy győzzön a nép ügye. Ez hozza testvéri közelségbe a mai magyar néphez 1848 hőseit és előfutárait. Ez az egyik oka annak, hogy a szabadságharc kora — sok tekintetben — olyan közel áll hozzánk. A magyar paraszt felszabadulás előtti helyzete nem sokban különbözött a száz év előtti hősökétől. Tiborc panasza hat évvel ezelőtt sem volt még „történelmi emlék”, hanem nagyon is élő valóság.

Igy vagyunk Ludas Matyi alakjával is. A földesura ellen nemcsak szót, hanem botot is emelő, a közvetlen cselekvés útjára lépő jobbágyfiú leg-

szebb régi forradalmi hagyományainkra emlékeztet bennünket és arra is figyelmeztet, amit mi tettünk, midőn szocialista átalakulásunk közben végrehajtottuk a mindaddig megoldatlan polgári demokratikus forradalmi feladatokat is.

Az évszázados népi követelmények valóra váltásához az új magyar munkásosztály ereje kellett. De a mi erőnket is növeli a régi harcosok öröksége, amelyet büszkén vallunk a magunkénak.

Ezért áll oly közel hozzánk nemcsak Petőfi és Táncsics, hanem Katona és Fazekas Mihály is, és hőseik, a Tiborcok és a Ludas Matyik is.

Amikor megismerjük, Matyi még afféle tudatlan és öntudatlan jobbágy paraszt gyerkőc, de már nem az a fajta, aki nem lát a falu végénél tovább. „Eszében kezd sok gondolatok forrása mozogni, pezsegni, nincsen nyugta, fejét töri...” — így jellemzi őt Fazekas Mihály, amikor útnak indítja, világot látni — a döbrögi vásárra. És amit Fazekas Mihály eredeti műve csak néhány mondattal mutat meg, azt kitéjesedve ábrázolja a film. Az úrgyűlölő, a szolgasorsot megvető és tanulni vágyó fiú hamar rájön arra, hogy a határ mezőin túl ugyanaz a bitang úri világ van, mint az ő kis nyírsegi falujában. Döbrögi önkényeskedésével azonnal szembeszáll és néman, de elszánt dühvel szenvedő végig a lázadásáért ráért ötven botütés fájdalmát és megaláztatását. A botozás után pedig már egy új Mátyás áll fel a dereszről. Már 1848 és az elkövetkező forradalmak tüze lángol fel szavaiban, amikor Döbrögi szemébe vágja legendás fogadalmát:

„Rövíz fel e kapufélfájára, hogy el ne felejtse:  
 Háromszor veri ezt kenden Ludas Matyi visszal!”

Ismét útnak indul. Utnak, hogy elbujdossék az úri pribékek elől, utnak, világot látni, de már nem azért, hogy ludakkal jó üzletet csináljon s így „talán kupec is kerekedne belőle”. Jól látja már, hogy nem így kell a sorsát jobbra fordítani, hanem —

### az elnyomók legyűrésével.

És az a Mátyás, aki hosszú kalandozás, külföldi városok és idegen nyelvek és mesterségek megismerése után ígéretét betartani Döbrögre visszatér: ez már a jobbágyszabadtó harcok hírnöke, ez már az a parasztlázadó, aki nemcsak a maga ötven, hanem paraszttársai megszámlálhatatlan botütését jön megtorolni.

És így fejlődik mind tovább Ludas Matyi a harcban. Szüksége is van rá, hiszen Döbrögi az első verés után még jobban fél, mint eddig, még több fegyveres hajduval veszi körül magát s még jobban fokozza parasztjainak elnyomását. De Ludas Matyi is felkészültebb, mint volt. Aljja a harcot. Időközben már a tudományokban is szerrez némi jártasságot. A film szerint megjárja a debreceni kollégiumot is és így Döbrögi második meg harmadik megveretésénél már ismét egy új Mátyás áll előttünk, szemében szikrázó haraggal, kezében pedig a csapásra emelt bottal. A parasztleány bizonyos fokig polgárosodott. Megszerzi azt, ami a feltörekvő polgárság növekvő erejének egyik sajátossága, a tudást — de anélkül, hogy elveszítené a parasztsággal való teljes szolidaritását.

A film sulypontja — hiven az eredetihez — Döbrögi három megverése. De a társadalmi háttér a filmen kiszélesül. Fazekas is utal arra, hogy a jobbágyok örülnek uruk pörüljárásának — a filmen, anélkül, hogy a valóságosnál öntudatosabbnak mutatnák a paraszti tömegeket Matyi egyre több szövetségesre talál a Döbrögi ellen vívott harcban és a film végén elszánt harcosok kis csoportja mellett az együttérzők és a küzdelmét legalább is passzívan segítők széles tábora veszi körül. A harmadik ötven botütést már nem „négyezemközt” kapja Döbrögi, hanem

ezer meg ezer paraszt szemeláttára.

a nép előtt, sőt: a nép aktív tettelegessé válásával. Itt már az egyre inkább öntudatra ébredő dolgozó nép áll előttünk és messzire száll Ludas Matyi utolsó mondata: „*Van énnekem fegyverem: az igazság. De botom is van hozzá!*”

Ez az új, az eredetihez hű, annál mégis szeleesebb, mélyebb, teljesebb Ludas Matyi az egész magyar filmművészet érdeme, de talán elsősorban a művészi vezetést és a rendezőket, Nádasdi Kálmánt és Ranódi Lászlót illeti az elismerés. A magyar nyelv becsületéért harcoló vándorszínészek alakjától kezdve a debreceni kollégiumi jeleneteken át az alispánválasztási cécóig egész sor, a történetbe szervesen beillesztett jelenet szolgálja a film sikerét és a társadalmi háttér elmélyítését. De persze nemcsak a kép valóságossága, hanem a film hite-

lessége, szépsége, forradalmi pátozása is nagyrészt a rendezőkön múlott, akiknek munkája őszinte lelkesedést és az ügy iránti szeretetet áru el.

Amilyen megindító erővel ad hírt a Ludas Matyi a magyar nép évszázados szabadságvágyáról, amilyen lelkesítő és ízelemelő e film forradalmi romantikája, éppoly magávalragadó és gyönyörködtető Matyi és Piros szerelmének írása is és éppolyan kedvesen csendül ki belőle népünk egészséges humora.

Mindez becsületére válik a forgatókönyvet író Szinetár Györgynek is és nem utolsósorban az író és rendező mellett két legfontosabb munkatársnak: Zákonyi Sándor filmösszeállítónak (szaknyelven „vágónak”) és a poétikus művészi, de sohasem öncélú, sohasem formalista felvételek alkotójának, Heggyi Barna operatőrnek.

Kiválóak a színészi teljesítmények is. A címszerepben azt az ifjú Sós Imrét látjuk viszont, aki az Ifjú Gárda Szerzőjosa Tjulenin alakítása után most másodikor bizonyítja be rendkívüli tehetségét. De nemcsak a színészi tehetség, a kiváló emberábrázoló képesség kellett ahhoz, hogy Ludas Matyija úgy éljen, úgy lobogjon a forradalmi tüztől és úgy szikrázzék az igaz népi humorból, mintha színész és szerep egy lényegbe olvadt volna. Sós Imrében — és a hozzá hasonló, magától értetődő közvetlenséggel és eredeti bájjal játszó Horváth Teriben — egy új ifjúság szíve dobog.

### egy új ifjúság hangja

szólal meg. De ez a lelkesedés fűti át a Matyi harcos társává szegődő, hajdút játszó Görbe Jánost is. Sokáig nem fogja elfelejteni a néző azt a jelenetet, amikor a vetélytársi féltékenységet legyőzi benne a harcostársi szolidaritás új érzése és Matyi után küldi Piros, akibe ő is szerelmes. Mély érzéseket vált ki a nézőből a Ludas Matyi anyját játszó Pártos Erzsébet egy szerű, átélte játéka. Amikor a „tíz jó ludakkal” Döbrög felé induló fia után néz, szinte az egész megnyomorított jobbágyság bizonytalan és aggodalmas, de már reménykedő érzésvilága fejeződik ki a tekintetében. Kifőnően játssza a humanista tudós tisztelgetet ébresztő, szeretetteljes alakját Somlai Artur. Szinte kivétel nélkül jók a kisebb parasztszerepeket játszó színészek is.

Vérbő, életteli figurákban öltének testet az úri világ képviselői is. Megvetést ébresztő, hideg, kimért Bozóki István, a cinikus és nyegle Nyegriczky Bálint szerepében és kitűnő humorral mutatja meg az úri kisasszony önző és ostoba szeszélyességét Ruttkai Eva. A francia nevelőnő kis szerepében is nagyvonalú, vibrálóan élénk alakítást nyújt Kis Manyi és igen élethű, durva, kegyetlen „botos ispán” Szakács Miklós. Külön elismerés illeti Szabó Ferencet, a film remek kísérőzenéjének szerzőjét. Végül még egy név nem maradhat el a beszámolóból. Volk-mayer Antal mérnök, akinek kiváló technikai munkája nagy szerepet játszott abban, hogy megteremthetők az első magyar színes filmet.

Ludas Matyi születése óta jóval több, mint egy század telt el. Döbrögi már végleg megvert ellenség, s Matyi utódai szabad és boldog emberek. Nincs többé feudalizmus Magyarországon — de van elég ellenség és van új „Szent Szövetség” a világon. S így a bátor Ludas Mátyás alakja nemcsak a rab multból a mai szabad világba mutat előre. Nemcsak Ludas Matyi lelkesítő, pompás történetére, nemcsak humorára, nemcsak mosolyára van szükségünk — bár ez sem kevés érték. Szükségünk van még — a botjára is!

Molnár Miklós

## Rendelet a második negy elkészí

Az Országos Tervhivatal rendeletet adott ki az 1950. második negyedévi ipari részlettervek elkészítéséről. A rendelet részlettervek készítésére kötelez minden I., illetve II. csoportba sorolt tervkötelezett ipari vállalatot és üzemet. Azok az üzemek és vállalatok, amelyek az 1950. második negyedévre előirányzott tervüket módosítani kényszerülnek, a rendelet értelmében kötelesek az érintett részletterveket ismét elkészíteni. A rendelet értelmében minden tervkötelezettnél el kell készítenie a második negyedévi termelési tervét cikkenként és havi részletekre bontva. Az egyezményrendszerbe bevont összes tervkötelezett vállalatok ezenkívül még pénzügyi, önköltségi és nyereségbefizetési tervet is kötelesek készíteni.

A részletterveket 1950. március 10-ig két példányban kell beadni az illetékes ipari központhoz, vagy az illetékes minisztériumi főosztályhoz, — ha a tervkötelezett nem tartozik ipari központ körébe. A pénzügyi, önköltségi és nyereségbefizetési tervet ugyancsak március 10-ig egyidejűleg kell beküldeni az ipari központhoz, az illetékes minisztériumhoz, a Magyar Nemzeti Bank hi-